

Politici, gebruik dat CPB als basis, niet als bijbel

Het model waarmee het CPB programma's van partijen doorrekent, is gericht op de korte termijn, aldus *Arnoud Boot* en *Mirjam van Praag*. Langetermijnanalyses zijn ook nodig.

Maandag presenteerden Hans Mommaas (links, directeur PBL) en Pieter Hasekamp (directeur CPB) de doorrekening van de verkiezingsprogramma's.
FOTO PHIL NIJHUIS/ANP

tussen inkomsten, uitgaven en begrotingssaldo. Het gaat over de relatief korte termijn, twee tot vijf jaar maximaal. Het doorrekenen van beleidsplannen zorgt ervoor dat de boekhouding van de overheid klopt en iedere euro slechts een keer wordt uitgegeven. Maar leg het uit. Zo heeft een verhoging van bedrijfslasten verrassend weinig effect in de laatste doorrekeningen.

Om het langetermijnperspectief in beeld te krijgen, pleiten wij er voor om onderwijs, onderzoek en andere belangrijke maatschappelijke zaken op hun merites te beoordelen. Dat zou bijvoorbeeld voor investeren in kennis uitstekend kunnen op basis van langetermijn-scenario-analyses buiten de gangbare doorrekenmodellen om. Scenario-analyses kunnen de onzekerheden duiden, maar garanderen ook inzicht in samenhangen en afwegingen en bieden dus houvast voor keuzes op basis van visie. Dit houvast bieden past goed bij de kennis die het CPB al jaren opbouwt op het gebied van moderne economische theorie gericht op begrip van lange termijneffecten. En hierover moet worden gerapporteerd, in samenhang met de meer boekhoudkundige analyses. Alleen zeggen: „Maatregelen op het gebied van onderwijs, innovatie en infrastructuur kunnen een positief effect hebben [...]” Of: „Deze effecten zijn met de huidige stand van de wetenschap moeilijk te kwantificeren [...]” is onvoldoende.

[Cultuurverandering is nodig om Den Haag uit het boekhouden denken op de korte termijn te halen](#)

Het is het Centraal Planbureau toch weer gelukt. Alle partijprogramma's doorrekenen en daarmee een fundament leggen onder financiële geloofwaardigheid van alle mooie plannen van de politieke partijen. En dat niet alleen voor de komende kabinetsperiode, maar er wordt zelfs een doorzichtige gegeven naar de houdbaarheid ervan decennia in de toekomst.

De onafhankelijke en ondersteunende rol van het CPB aan de politiek is diep in het Nederlandse beleidsproces geworteld. Maar deze centrale rol is meteen ook een valkuil. Politieke partijen gebruiken de laatste decennia het CPB als een soort scherprechter voor wenselijk economisch beleid. Erger nog, ze zijn soms bereid om hun partijprogramma aan te passen om 'beter' uit de CPB-modellen te komen. Een soort 'reverse engineering'.

En vanuit deze omarming gaan politieke partijen drukken op het CPB om lastig te modelleren zaken die pas op de langere termijn een effect hebben (onderwijs, R&D, klimaat, etc.), een betere plaats te geven in hét model. Zelfs ideologische inrichtingsvraagstukken voor

de samenleving komen langs, bijvoorbeeld meer vertrouwen op private prikkels of juist overheidssturing. Door diezelfde 'reverse engineering', lijkt alles wat niet in het model zit waarmee verkiezingsprogramma's doorgerekend worden 'waardeloos'.

Voer of laat wordt het CPB hiermee speelbal van de politiek, en zal het aan effectiviteit inboeten. Tegelijkertijd is de langere termijn belangrijker dan ooit, zie onderwijs en klimaat, dus wat te doen?

Het CPB is terecht terughoudend: investeringen met een langetermijnrendement, vaak indirect en onzeker, en niet eendimensionaal (denk aan maatschappelijke baten zoals gelijke kansen), passen niet in het model. Niet alles kan erin, hoe de rekenmeesters ook hun best doen onder druk van de politiek.

Met de Covid-19-crisis staat dit verder op scherp. De schatkist lijkt volledig open te staan en politieke partijen hebben de mooiste voornemens om ons met 'investeringen' uit de crisis te loodsen. Politieke partijen zijn enthousiaster dan ooit om nu echt te gaan investeren in onderwijs en onderzoek, net als de Kenniscoalitie waarin het bedrijfsleven een grote rol speelt. Hoe gaat dit uitpakken?

Neem onderwijs en R&D, zonder twijfel relevant. Los van de maatschappelijke meerwaarde van onderwijs, dat ontlooiingsmogelijkheden aan mensen biedt en tot gelijkere kansen leidt, is er ook een direct economisch belang. De grote uitdaging van de westerse samenlevingen de afgelopen twintig jaar was de teruglopende productiviteit, samen met een veroudering van de bevolking. Onderwijs en R&D kunnen bijdragen aan innovatie en productiviteit, en aan onze toekomstige welvaart.

Maar hoe voorkomen we dat door 'onzichtbaarheid' in het model de plannen sneuvelen zodra de wijd-openstaande schatkist zorgen gaat oproepen? De ervaringen van de afgelopen tien jaar zijn niet bemoedigend.

Er lijkt een fundamentele cultuurverandering nodig om Den Haag uit het boekhouden denken op de korte termijn te halen en tot een betere afweging tussen korte en lange termijn te komen. Hoe doen we dat zonder de kracht van Nederland als een prudent land geweld aan te doen? En hoe kan het CPB daarbij een goede rol vervullen?

Laten we onderkennen dat het macromodel waarmee het CPB de Nederlandse economie en de verkiezingsprogramma's doorrekent, primair gericht is op disciplineren. Het maakt beleidsplannen inzichtelijk, en legt verbanden

Arnoud Boot is raadslid van de WRR en hoogleraar economie aan de Universiteit van Amsterdam.
Mirjam van Praag is voorzitter van het college van bestuur van de VU en hoogleraar entrepreneurship (Copenhagen Business School).

Overigens sluit de samenwerking van het CPB met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) hierop aan. Het PBL richt zich op de langeretermijneffecten van onder meer klimaat- en woningbouwbeleid, en het CPB op de bestedingseffecten op de kortere termijn.

Geef het CPB hier ruimte voor. En CPB, neem deze verantwoordelijkheid. Soms is het meer kwalitatief. Het CPB moet afwegingen en verbanden geven. En ook hier partijen eerlijk houden: de ene investering is de andere niet. Leg een stevig fundament onder het maatschappelijk debat. Dit komt dus naast de modeluitkomsten. Geef geen voeding aan 'reverse engineering'. Leg ook je eigen beperkingen uit. Modellen mogen geen eigen leven gaan leiden. De grote vraagstukken van vandaag en morgen zijn hiervoor te complex en multidimensionaal. Zoals ook onderkend in de brede welvaartsagenda van de planbureaus.

Dus politieke partijen, accepteer dat het een analyse is met argumenten en economische inzichten, deels gekwantificeerd, maar niet een analyse die zich in een simpel houdbaarheidscijfer laat vatten. En dat is ook precies de verantwoordelijkheid van de politiek: we moeten geen boekhouders als politici hebben maar mensen met hart voor de samenleving en onze economische en sociale toekomst. Inderdaad, het woord visie op de samenleving past hierbij.